

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата психологічних наук, доцента Віне Вікторії Анатоліївни
на дисертаційне дослідження Закаблуківської Ольги Олександрівни
на тему «Психологічні особливості розвитку мисленнєвих
операцій молодших школярів на інтегрованих заняттях в закладах
позашкільної освіти»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 - Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 053 Психологія

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науково-дослідними темами. Актуальність дисертаційного дослідження Закаблуківської Ольги Олександрівни зумовлена кількома ключовими факторами в контексті сучасної української освіти. По-перше, впровадження Нової української школи передбачає компетентнісний підхід та розвиток критичного мислення учнів. Дослідження психологічних особливостей розвитку мисленнєвих операцій відповідає цим пріоритетам і може забезпечити науковий фундамент для ефективних педагогічних практик.

По-друге, в умовах війни та постійних викликів формальна освіта потребує додаткової підтримки. Заклади позашкільної освіти стали важливим компонентом освітньої екосистеми, забезпечуючи не лише навчання, а й психологічну підтримку дітей. Дослідження їх потенціалу для розвитку мислення є особливо актуальним.

По-третє, міждисциплінарність та інтеграція знань стали ключовими трендами сучасної освіти. Вивчення того, як інтегровані заняття впливають на розвиток мисленнєвих операцій, може дати важливі інсайти для оптимізації навчального процесу. І зрештою, молодші школярі в Україні переживають складний період, що вимагає особливої уваги до їх когнітивного розвитку. Розуміння психологічних механізмів розвитку мислення допоможе створити більш ефективні та адаптивні освітні програми.

Дисертаційне дослідження Закаблуківської О.О. виконано у відповідності до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри

теоретичної та консультативної психології факультету психології УДУ імені Михайла Драгоманова за напрямом «Теорія і технологія навчання і виховання в системі народної освіти» і має прикладне значення для розвитку когнітивних здібностей молодших школярів в умовах позашкільної освіти.

2. Наукова новизна дослідження. У презентованому дисертаційному дослідженні вперше визначено особливості взаємодії мисленнєвих процесів у дітей молодшого шкільного віку та представлено їх комплексну характеристику. Значним досягненням є розробка концептуальної моделі формування мисленнєвих операцій, що розкриває принципи їх становлення та удосконалення у межах комплексного підходу до навчання в установах позашкільної освіти. Авторкою також проведено всебічне дослідження інтегрованих навчальних занять, спрямованих на розвиток мисленнєвих процесів у молодших школярів в установах неформальної освіти, що сприяло встановленню результативних методичних підходів та психолого-педагогічних засад їх реалізації. Наукова новизна також проявляється у створенні та експериментальній перевірці освітньої програми комплексних занять для стимулювання розвитку мисленнєвих операцій у дітей початкової школи в умовах позашкільних навчальних закладів.

3. Практичне значення результатів дисертації. Практична значущість дисертаційного дослідження Закаблуківської Ольги Олександрівни безперечна. Адаптований та удосконалений діагностичний інструментарій для оцінювання ступеня сформованості мисленнєвих процесів у дітей початкових класів може застосовуватися фахівцями-психологами у їхній професійній роботі. Результати дисертаційного дослідження можуть безпосередньо використовуватися для розробки методичних рекомендацій, програм підготовки педагогів позашкільної освіти та створення інноваційних освітніх технологій, що особливо важливо в умовах відбудови освітньої системи.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Аналіз

методологічної парадигми організації і впровадження основних положень дисертаційного дослідження Закаблуковської О.О. свідчить про виважено визначені актуальність, мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження, теоретичну і практичну значущість роботи.

Представлена дисертація має чітку спрямованість і виваженість поставлених на вирішення завдань. Всі заплановані дослідження виконано в повному обсязі на належному науково-методичному рівні. Отримані результати обґрунтовані, систематизовані, статистично оброблені. Опис, аналіз та узагальнення експериментального матеріалу виконані з урахуванням наявної наукової інформації. Усі розділи дисертації є повними, завершеними, з обґрунтованими висновками, сформованими на основі результатів досліджень.

Достовірність основних наукових положень підтверджується змістовним аналізом табличного та графічного матеріалу та проведеною статистичною обробкою експериментальних даних із застосуванням валідних та надійних діагностичних методик.

5. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертація має традиційну структуру та складається з анотацій українською й англійською мовами, списку публікацій здобувачки, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (165 найменувань, серед яких 58 – іноземною мовою), 16 додатків на 40 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 220 сторінок, основний зміст викладено на 148 сторінках. Робота містить 9 таблиць та 20 рисунків. Дисертація написана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності.

У *вступі* обґрунтовано актуальність дисертаційного дослідження, сформульовано мету, завдання, описані методи дослідження, наведена наукова новизна, теоретичне та практичне значення роботи, вказана інформація про особистий внесок здобувача, апробацію одержаних результатів, публікації, обсяг і структуру дисертації.

Характеризуючи зміст окремих розділів, варто, перш за все, відмітити логічну побудову та науковість викладу думок, презентацію власного бачення

дослідницею актуалізованих проблем та завершеність аналізу. Так, у *першому розділі* дисертантка здійснює ґрунтовний аналіз провідних концептуально-методологічних досліджень щодо трактування природи мислення як психічного явища та складових компонентів, що забезпечують його діяльність. У межах даної частини представлено різні наукові позиції стосовно характеру мисленнєвих процесів як ключових інструментів обробки даних. Авторкою зацентовано увагу на важливості періоду початкового етапу навчання як найбільш сприятливого етапу для формування фундаментальних основ світосприйняття, ціннісних пріоритетів, поведінкових шаблонів та способів взаємодії з оточуючим середовищем, а також значущості установ позашкільної освіти, які відіграють істотну роль у збалансованому та комплексному розвитку учнів початкових класів, сприяючи розширенню знань та становленню основних навичок. Окремої уваги заслуговує авторська модель розвитку мисленнєвих операцій молодших школярів у закладах позашкільної освіти, яка базується на пізнавальному підході та припускає, що розвиток мисленнєвих процесів молодших школярів здійснюється в умовах комплексного інтегрованого навчання.

Варто відмітити і чітке визначення категоріального апарату, зокрема, термінів розумова діяльність, когнітивні процеси, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування та конкретизації.

У *другому розділі* роботи представлено результати констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи, що спрямовувалася на визначення рівнів розвитку мисленнєвих операцій учнів молодшого шкільного віку. Тут узагальнено результати діагностичного обстеження дітей згаданого віку та анкетування педагогів, що дало змогу виявити критерії, рівні та показники розвитку мисленнєвих операцій молодших школярів.

Вибір методів емпіричного дослідження, а саме спостереження, анкетування, тестування, кількісна й якісна обробка даних, статистичні методи математичного аналізу, є обґрунтованим і відповідає завданням дослідження.

Авторка продемонструвала вміння працювати із значним масивом емпіричних даних (вибірка понад 120 осіб) та здійснювати їх детальну інтерпретацію.

У *третьому розділі* дисертації представлено результати формувального етапу експериментального дослідження, яке проводилось із застосуванням розвивальної програми інтегрованих занять, спрямованої на розвиток мисленнєвих операцій учнів молодшого шкільного віку, метою якої було створення ефективного освітнього середовища для молодших школярів, завдяки якому, через систему інтегрованих занять, відбуватиметься активний розхвиток операцій мислення.

Заслуговує на увагу авторська розвивальна програма, яка передбачає проведення низки занять, зорієнтованих на розвиток дослідницької компетентності. Результати контрольного експерименту підтверджують статистично достовірний вплив цієї програми на когнітивний розвиток молодших школярів і встановили, що інтегровані заняття є дієвим інструментом для розвитку мисленнєвих операцій, і це підтверджує доцільність та перспективність впровадження програми у практику роботи закладів позашкільної освіти.

Окремо слід відзначити, що загальні висновки повністю узгоджуються з поставленими завданнями дослідження, підтверджують основну гіпотезу та відображають логіку наукового пошуку. Повнота й завершеність роботи підтверджуються також наявністю практичних рекомендацій, адаптацією психодіагностичного інструментарію, та апробацією отриманих результатів.

Позитивної оцінки заслуговують також додатки, в яких подано експериментальний інструментарій, зміст 15 занять розвивальної програми, список літератури та цифрових додатків для використання на інтегрованих заняттях в закладах позашкільної освіти. З огляду на вищесказане зазначимо, що дисертаційна робота містить структурну раціональність, наукову коректність та професійність психологічного аналізу, чіткість та логічність викладу змісту теоретико- експериментального дослідження.

6. Повнота викладу матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

У відкритому друці за темою дисертаційної роботи авторкою опубліковано 11 наукових праць, із них: 4 наукові статті (1 – у співавторстві) – у фахових виданнях України в галузі психології; 7 публікацій (4 – у співавторстві) – у матеріалах наукових конференцій. Результати дисертаційної роботи доповідалися на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. При загальній позитивній оцінці роботи Закаблуківської Ольги Олександрівни потрібно вказати на наявність окремих дискусійних положень, що потребують додаткової аргументації та уточнення, зокрема:

1. Робота має змістовне теоретичне обґрунтування, однак було б корисно більш детально проаналізувати закордонні дослідження з означеної проблеми. Порівняння підходів до розвитку мисленнєвих операцій в позашкільній освіті в інших країнах додало б теоретичної значущості дисертації.

2. Під час розробки програми дисертаційного дослідження варто було б приділити увагу ролі емоційної залученості учнів молодшого шкільного віку на інтегрованих заняттях, яка здатна суттєво впливати на якість формування мисленнєвих процесів.

3. В обґрунтуванні методики формування мисленнєвих операцій молодших школярів бракує порівняння із аналогічними вітчизняними або зарубіжними експериментами, що дозволило б окреслити переваги або обмеження запропонованої розвивальної програми інтегрованих занять.

Проте, виявлені недоліки в текстовому матеріалі відносяться лише до презентації результатів дисертаційної роботи, вони істотно не впливають на загальну позитивну оцінку результативності проведеної роботи, не знижують загальної наукової та практичної цінності, яка, в цілому, справляє позитивне враження.

Загальний висновок щодо дисертаційного дослідження. Отже, виходячи з актуальності, об'єму та рівня досліджень, наукової новизни результатів, теоретичної та практичної значущості отриманих даних, об'єктивності й обґрунтованості висновків і беручи до уваги особистий внесок здобувача, вважаємо, що дисертаційна робота Закаблуківської Ольги Олександрівни на тему «Психологічні особливості розвитку мисленнєвих операцій молодших школярів на інтегрованих заняттях в закладах позашкільної освіти» повністю відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 *(Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022 та № 502 від 19.05.2023)*, а її авторка, Закаблуківська Ольга Олександрівна, заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент,

завідувачка кафедри практичної психології

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Вікторія ВІНС

Підпис *Вінс В.*
Засвідчую:
Нач. ВК *[Signature]*